

Amatörradions kvinnliga pionjärer

Av SM5-1252, Ullmar Qvick

Att amatörradions historia innehåller mycket intressant blev jag tidigt medveten om. I ungdomsåren läste jag Clinton de Sotos bok "Calling CQ", som först utkom 1941. På svenska hette den om jag minns rätt "Kortvågsäventyr med radioamatörer". Den är nog en raritet idag, men den gav på sin tid mycket PR till vår hobby, främst genom att beskriva radioamatörernas insatser vid katastrofer och kriser.

Nu har jag lagt ner en del tid på att forska i ämnet tidiga kvinnliga sändareamatörer, vilket givetvis underlättas av material som finns att hämta på webben.

Eunice Randall, 1CDP – W1MPP

I USA, som låg först i fråga om radions utveckling, fanns det kvinnor som tidigt blev aktiva inom olika grenar av radioverksamheten, men de var få till antalet. Den mest intressanta är utan tvekan Eunice Randall, en mycket mångsidig ung dam: hon blev USA:s första kvinnliga radioingenjör med anställning vid AMRAD - the American Radio and Research Company, där man tillverkade radiomottagare och annan tillhörande utrustning för militära ändamål och för radioamatörer. Dessutom framträdde den 19-åriga Eunice år 1920 som både hallå och ingenjör vid Bostonstationen 1XE, en station som ägdes av AMRAD. Eunice hade bland annat ett barnprogram två gånger i veckan, hon läste polisrapporter, gav träning i morse och när det blev en lucka i sändningen kunde hon och en av ingenjörerna sjunga duett! Hon fortsatte med studioverksamheten också sedan 1XE blivit WGI och blev känd som "the Story Lady." Och slutligen var Eunice aktiv som sändareamatör på veckohelgerna från föräldrahemmet, en farm utanför Boston, med callen 1CDP. Senare fick hon signalen W1MPP.

Men Eunice Randalls verksamhet som kvinnlig radiopionjär innebar också prövningar och utmaningar. Hennes arbete på AMRAD-fabriken innebar en hel del sexuella trakasserier, men med tiden vann hon respekt genom sin kunnighet och förmåga att våga sig in på nya uppgifter.

Genom att ha byggt sin egen amatörstation hemma på farmen gjorde Eunice intryck på Irv Vermilva, ARRLs regional director. Han var mycket imponerad över att hon byggt sin sändare själv och lärt sig telegrafera. Irv stödde Eunice och skrev om henne i QST. – Men på hemmaplan mötte den unga kvinnan också motstånd – främst från sin egen far. Han ville absolut inte att hon skulle göra karriär i samhället utan hans tanke var att Eunice skulle stanna på farmen och gifta sig med en man av hans egen sort, en lantbrukare. Dottern motsatte sig bestämt faderns planer, hon reste till Boston för att studera konst men hamnade inom den nymodiga radio-branschen i stället.

Fadern kunde aldrig acceptera detta, han bröt med dottern och på senare år talade han aldrig mer med henne.

Eunice Randall i radions barndom.

En ytterligare prövning kom när WGI och företaget AMRAD gjorde konkurs 1925. Eunice fortsatte som ingenjör inom olika företag och fortsatte också med amatörradion. Under kriget gjorde hon frivilligt arbete inom WERS – War Emergency Radio Service, som startades av FCC 1942 i samarbete med ARRL och som var avsedd att sörja för kommunikation i krislägen. Efter pensioneringen flyttade Eunice till Maine tillsammans med sin man Ken Thompson, f.d. anställd vid AMRAD. Att hon deltog i hamfests framgång av etc foto från 1960-talet. Eunice Randall Thompson avled 1982.

Världens första YL Miss M. Adaire Garmhausen, 3BCK.

I ett brev från ARRL, daterat 13 maj 1920, kan vi läsa:

"My dear YL:-

We have had to coin a new phrase for your benefit as you will readily see that OM will not fit and OL would certainly be most inapplicable. Thank you very much indeed for your most amusing history of the trials and tribulations of a lady ham. We will be very pleased to present this to the radio fraternity in an early issue of QST ... [Undertecknat] E. C. Adams."

Följande år bildades YLRL – Young Ladies Radio League. Men två decennier senare tvingades ARRL konstatera att i amatörradions historia Two Hundred Metres and Down fanns ingen YL omnämnd över huvudet! Där förekom bara skickliga och framgångsrika män...

Och vad finns att säga om Sverige? Där har

jag närmast huggit i sten vad det gäller förkrigs-åren. I en lista hittar jag för 1925 Madeline Krueger, SMTA och också längre fram Marianne Ullman, SM7MF. Tyvärr har jag misslyckats i försöken att hitta fler uppgifter om dessa båda. Någonstans har jag sett att världsmästaren i pistolskytte Torsten Ullman var sändareamatör – Var Marianne i så fall hans XYL? QTH borde då varit i Växjötrakten. Någon som vet mera?

Barbara Dunn, G6YL Europas första kvinnliga sändareamatör

Så till den här artikelns verkliga huvudperson: Barbara Dunn. Hon föddes 1896 och fick sin sändarlicens i april 1927 efter att ha varit lyssnare i flera år. Barbara tillhörde en förmögen familj, som fått sina pengar genom järnvägarna i norra England, och hon behövde aldrig tjäna sitt uppehälle. Detta betyder inte att hon var sysslös, som vi ska se längre fram.

Barbaras första kontakt med radio fick hon vid omkring 10 års ålder på internatskolan. En man i rullstol demonstrerade "Wireless" för flickorna. Vid slutet av föredraget frågade mannen om någon av de unga damerna ville komma fram och ställa sig mellan antennen och hans mottagare för att se om detta skulle hindra morsesignalerna att komma fram. Barbara var den som vågade – och hon fick till och med sända SOS på telegrafnyckeln...

Barbara arbetade med att omvandla böcker till Braille, blindskrift för de blindas nationalbibliotek i London. Hon var självlärd men behärskade blindskriften som seende.

1923 skaffade sig hennes pappa en radio med fem rör. Familjen bodde då nära Themsens mynning, och när de lyssnade på BBC-stationen i London, 2LO, kom det ofta sprakande störningar. I stället för att vara förargad blev Barbara nyfiken, och snart kunde hon höra de små fartygens gnistsändningar och det dröjde inte länge förrän hon lärt sig behärska telegrafi och kunde följa trafiken mellan fartygen och kustradion. Det största spänningsmomentet var när hon uppfångade ett SOS och kunde notera latitud och longitud. Hennes pappa var klart missnöjd men passade på att gå upp på Lloyds i London nästa dag och fråga. Han återvände mycket nöjd, imponerad av dotterns färdigheter!

Barbara kunde också uppfånga signaler från Marconis jakt "Eletra" på cirka 90 m våglängd. Marconi bad om lyssnarrapporter och Barbara skrev – och fick också svar!

Verkligen inga dåliga grejor, mina vänner: QSL från Marconi! Tänk bara...

I december 1925 köpte Barbara en kortvågsmottagare med två rör, vilken täckte 15 till 200 m. Redan en vecka senare lyckades hon logga sina första amerikanska sändareamatörer och i och med det var hon fast för amatörradio!

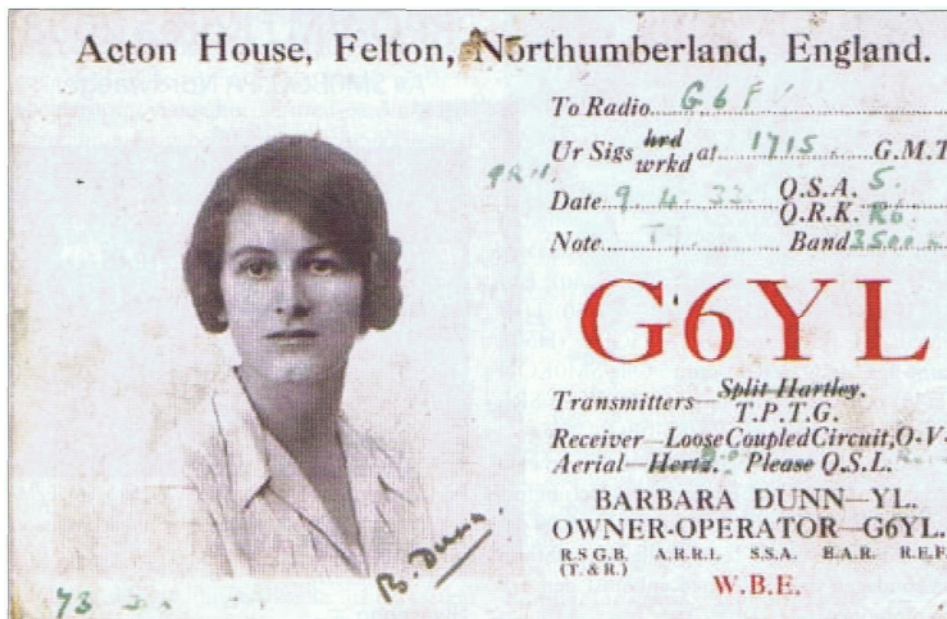
Sändningarna fanns på alla möjliga våglängder, brittiska amatörer på ca 44 m och 32 m, amerikanska på 39,5 m. Första gången loggade hon 14 amerikaner, mest nära ostkusten, och på julaften 1925 åtta nya samt rundradiostationen KDKA.

Barbara uppmanades av sin vän Gerrv Marcuse G2NM att ta amatörradiolicens och det gjorde hon utan svårighet 1927, Hennes första sändare hade en Hartlev-kopplad L.S.5 med 350 volt via en converter från ett 6 volts bilbatteri, eftersom det inte fanns el inkopplad i huset. Hon körde mest på 45 m med 6–10 Watt CW Hon ståtade med en Vibroplex bug men körde den i rätt låg takt. G6YL:s första QSO kom den 21 november 1927 med GI6YW på Norra Irland. I april 1928 hade hon sitt första QSO med USA.

Sedan gick det av bara farten, men jag ska inte trötta läsarna med alla detaljer. Det bör dock nämnas, att Barbara Dunn fick DXCC med 110 länder 1960 och erövrade ett antal diplom. Hon var hedersmedlem i REF och EAR samt i SSA, där hon hade lyssnarsignalen SM089!

Åke, SM5OK, har varit vänlig att skicka mig ett ark fotokopior av G6YL:s QSL, och där figurerar flera svenska amatörer och på svenska skrivna kommentarer av typen "Tack så mycket för trevligt prat!" Och då Barbara år 1930 besökte Sverige för att hälsa på Europas Grand Old Man, SMUA, senare SM6UA, känd som "Old John" och apotekare i Göteborg, blev hennes tågresa Stockholm-Göteborg något som påminde om en filmstjärnas, berättar hon i sin biografi. Radioamatörer mötte upp på stationerna efter vägen med blombuketter för att hedra henne...

År 1939, när kriget bröt ut och amatörradion stoppades av myndigheterna, hade Barbara bara 4 länder kvar sitt DXCC med låg effekt, men vad skulle hon göra? Till råga på allt, förutom att hennes station togs om hand av GPO, inkvarterades 150 soldater i huset! Familjen hade flyttat från Essex Acton House, Felton, Northumberland år 1928, ett fint QTH för DX – men alltså utan elström. Barbara och hennes systrar fick dela tre rum i övervåningen medan soldaterna ockuperade resten av huset. Men snart fick Barbara annat att tänka på.

G6YLs QSL från 1933.

Som radiosakkunnig engagerades hon i en specialavdelning av Royal Observer Corps och sysslade med signalspaning mot Tyskland som "Voluntary Interceptor". – Mycket intressant, men det innebar att jag sällan sov mer än tre timmar per natt under kriget, berättar hon.

Barbara Dunn fortsatte sin aktivitet som sändareamatör men dog någon gång i slutet av 1970-talet. Ett av de QSL som jag sett är SM4ASI och daterat nyårsdagen 1976. Hela tiden fortsatte hon att köra med låg effekt. Barbara förblev ogift. Hennes bror blev också sändareamatör, G5WQ.

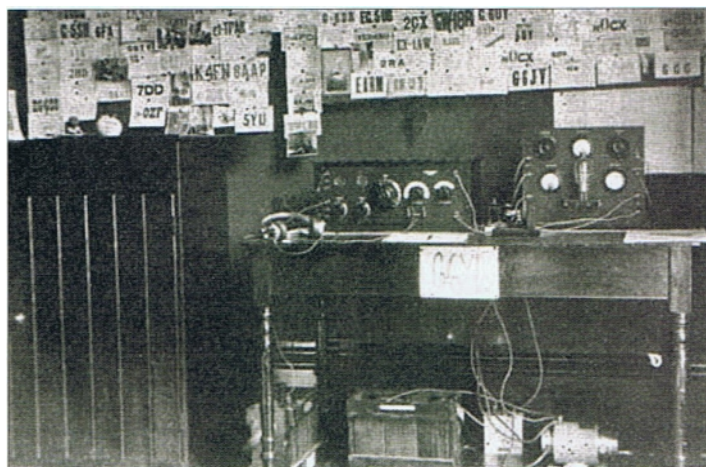
Alltjämt är antalet kvinnliga sändareamatörer ganska lågt. Men jag vet inte om någon haft en så speciell livshistoria som G6YL. I min loggbok från 1947 hittar jag mellan mars och juli månad ett antal kvinnor: G3XP, GM3XB, OZ7EH, G3ZI, I1AHD, G4KC, I1AV, W2IXY, G3HL, G6XR, G2TA, G2DS, I1AKE, UA1KBB och som enda svenska, SM3IL, Greta i Härnösand.

Jag kan knappast påstå att jag hittar flera i det här årets logg!

Men dagarna innan detta skrevs fick jag ett fint brev i storformat från Finland. Det var avsänt av Anne, OH2YL, och förutom QSL för hennes aktivitet tidigare i år från Korsika som TK/OH2YL fanns där också ett foto samt SRAL:s tidskrift med Annes reseberättelse från det korsikanska äventyret. I ett meddelande som svar på mitt tack-mail skriver hon att min e-postrapport hade varit så trevlig och jag hade fått vänta så länge på svar att hon ville skicka mig något lite extra! Och när detta läses ska Anne ha avverkat ytterligare en expedition, nu till Malta. Så visst finns det aktiva Yls även nu, men lika visst finns det plats för många fler!

Materialet är bearbetat från bl.a.:
Donna Halper: Eunice Randall; QSL Collection "YL Story",
www.qsl.at/common/ylstory.html;
Tribute to Barbara Dunn G6YL
www.hamgallery.com

SM5-1252, Ullmar

G6YL's schack, okänt årtal.

Eunice Randall W1MPP tillsammans med W1PS och VE2TA på en hamfest på 1960-talet